

Облік та оподаткування

УДК 338.43:657:330.341.2:355.01

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19510520>

Методологічні аспекти інституціоналізації та облікового супроводу малих форм аграрного підприємництва в умовах воєнних викликів

Яловега Людмила Василівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет, 36003, Україна, м. Полтава, вул.
Сковороди 1/3, ORCID ID: [0000-0002-5351-545X](https://orcid.org/0000-0002-5351-545X)

Поповиченко Анатолій Сергійович

здобувач, Полтавський державний аграрний університет,
36003, Україна, м. Полтава, вул. Сковороди 1/3,
ORCID ID: [0009-0005-7269-9281](https://orcid.org/0009-0005-7269-9281)

Прийнято: 11.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

Анотація. З огляду на трансформаційні зрушення в аграрному секторі України, зумовлені критичними воєнними викликами, виникає об'єктивна необхідність переосмислення інституційної ролі малих форм господарювання у забезпеченні національної продовольчої безпеки та соціально-економічного відродження сільських територій. В умовах високого рівня невизначеності ринкового середовища та розроблення стратегій повоєнної реконструкції держави, розвиток сімейних ферм, фермерських господарств та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (далі – СОК) розглядається як стратегічний пріоритет формування життєздатного аграрного бізнесу. **Метою**

дослідження є обґрунтування методологічних аспектів інституціоналізації та механізмів облікового супроводу малих форм аграрного підприємництва як базових одиниць інтегрованих кластерних структур. *Методологічною основою* слугують положення системного підходу, теорії інституціоналізму, а також концептуальні засади кооперативної взаємодії в агропромисловому комплексі. Виявлено, що підґрунтям функціонування малих виробників є система принципів, з-поміж яких визначальними є адаптивність, інтегративність, генерація доданої вартості та соціально-територіальна відповідальність. Запропоновано комплексний алгоритм інституціоналізації сімейної ферми, що включає етапи концептуального проєктування, державної легітимізації, формування фінансово-технічної інфраструктури та методологічної розбудови облікової політики. Проведено порівняльний аналіз параметрів створення сімейних ферм та СОК, що дозволило ідентифікувати відмінності у їх правосуб'єктності, фіскальних статусах та моделях управлінської ієрархії. Обґрунтовано, що перехід до вищого рівня організації – агропродовольчих кластерів, потребує еволюції бухгалтерського обліку в міжсуб'єктну інформаційно-аналітичну систему з використанням хмарних платформ та електронного документообороту. **Висновки.** Запропонований підхід до інституціонального становлення та інтеграції малих форм господарювання у кластерні моделі формує надійне підґрунтя для підвищення їхньої конкурентоспроможності, мінімізації трансакційних витрат та розбудови інноваційної аграрної економіки в умовах післявоєнного відновлення.

Ключові слова: інституціоналізація, обліковий супровід, малі форми господарювання, сімейні ферми, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (СОК), воєнні виклики, агропродовольчий кластер, облікова політика, легітимізація, аграрне підприємництво.

Methodological Aspects of Institutionalization and Accounting Support for Small-Scale Agricultural Entrepreneurship under War-Induced Challenges

Yaloveha Liudmyla Vasylivna

PhD in Economics, Associate Professor,
Department of Accounting and Taxation, Poltava State Agrarian University,
1/3 Skovorody St., 36003 Poltava, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-5351-545X

Popovychenko Anatolii Serhiiovych

PhD Candidate, Poltava State Agrarian University,
1/3 Skovorody St., 36003 Poltava, Ukraine
ORCID ID: 0009-0005-7269-9281

Abstract. In light of the transformational shifts in Ukraine's agricultural sector driven by critical wartime challenges, there arises an objective need to reconsider the institutional role of small-scale farming entities in ensuring national food security and the socio-economic revitalization of rural areas. Under conditions of heightened market uncertainty and the development of post-war reconstruction strategies, the advancement of family farms, peasant (farmer) enterprises, and agricultural service cooperatives is viewed as a strategic priority for building a viable agrarian business framework. *The aim of this study is* to substantiate the methodological aspects of institutionalization and the mechanisms of accounting support for small forms of agricultural entrepreneurship as fundamental units within integrated cluster structures. The methodological foundation is based on the principles of the systems approach, institutional theory, and the conceptual framework of cooperative interaction within the agro-industrial complex. It has been established that the functioning of small producers is grounded in a system of principles, among which adaptability, integrativity, value-added generation, and socio-territorial responsibility are of primary

importance. A comprehensive algorithm for the institutionalization of a family farm is proposed, encompassing the stages of conceptual design, state legitimization, formation of financial and technical infrastructure, and methodological development of accounting policy. A comparative analysis of the parameters for establishing family farms and agricultural service cooperatives has been conducted, enabling the identification of differences in their legal capacity, fiscal status, and models of managerial hierarchy. It is substantiated that the transition to a higher level of organization-agri-food clusters-requires the evolution of accounting into an inter-entity information and analytical system based on cloud platforms and electronic document management. **Conclusions.** The proposed approach to the institutional development and integration of small-scale farming entities into cluster models provides a solid foundation for enhancing their competitiveness, minimizing transaction costs, and fostering an innovative agricultural economy in the context of post-war recovery.

Keywords: institutionalization, accounting support, small-scale farming entities, family farms, agricultural service cooperatives, wartime challenges, agri-food cluster, accounting policy, legitimization, agricultural entrepreneurship.

Постановка проблеми. Малі форми господарювання є стратегічними суб'єктами забезпечення продовольчої безпеки та повоєнного відродження аграрного сектору України. Попри високу адаптивність, дрібний агробізнес обмежений у ресурсах, обтяжений значними трансакційними витратами та має ускладнений доступ до високомаржинальних ринків. Це зумовлює необхідність його трансформації у колективні моделі інтеграції – СОК та агропродовольчі кластери. Водночас перетворення приватних ініціатив на повноцінні бізнес-одиниці стримується організаційними бар'єрами, зокрема низьким рівнем формалізації обліку, що перешкоджає залученню інвестицій. Більше того, створення ефективних інтеграційних об'єднань неможливе без належного юридичного оформлення, адаптації податкових правил та впровадження сучасних ІТ-рішень для обліку. Відсутність системного підходу до формування

єдиного виробничо-логістичного простору та недосконалість механізмів інтеграції дрібних товаровиробників у глобальні ланцюги вартості суттєво обмежують їхню конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інституційного становлення та трансформації малих форм господарювання в аграрному секторі України перебувають у центрі уваги широкого кола науковців, що зумовлено їхньою критичною роллю у забезпеченні продовольчої безпеки та соціальної стабільності громад. Правовий статус фермерських господарств та їхню особливу правосуб'єктність у системі агровиробництва ґрунтовно досліджено у монографії М. Долинської [5], тоді як стратегічні пріоритети розвитку сімейного фермерства в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення обґрунтовано у працях Ю. Лупенка [10] та М. Маліка [11].

Важливим вектором наукового пошуку є перехід від індивідуалізованих до колективних моделей господарювання. Інституційне середовище та проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації висвітлені у роботах Ю. Лупенка, М. Маліка, О. Шпикуляка [9], а також А. Пантелеймоненка та В. Гончаренка [13]. Правову площину гармонізації вітчизняного кооперативного законодавства із нормами Європейського Союзу проаналізовано Х. Григор'євою [4] та М. Покальчуком [14], що базується на аналізі еволюції Законів України «Про сільськогосподарську кооперацію» [15; 16].

Особливе місце у сучасних дослідженнях посідає пошук ефективних інструментів адаптації дрібних виробників до ринкових деформацій. У цьому контексті вагомим є внесок науковців, які запропонували механізм кластерної реструктуризації як стратегічний інструмент посилення стійкості фермерських господарств [19]. Порівняльний аналіз інноваційних підходів до кооперації в Україні та Європейського Союзу представлено у працях О. Могильного, Т. Юрія [12] та П. Куцика [7].

Ефективність функціонування таких об'єднань нерозривно пов'язана з оптимізацією трансакційного сектору. Теоретичний базис дослідження

трансакційних витрат, знаходить прикладне відображення у працях С. Князя [6], де вони розглядаються як чинник конкурентоспроможності, та у роботах Т. Герасименко [3], що аналізує їх макроекономічну динаміку. Питання вдосконалення обліку та контролю цих витрат для підвищення аналітичності управлінських рішень висвітлено Н. Якименко-Терещенко, Н. Єршовою та К. Миловою [18], а також у розрізі молочної галузі О. Легою та співавторами [8].

Міжнародний досвід використання мережевих структур та цифрових інструментів (*e-agriculture*) для зниження адміністративного навантаження на малих фермерів узагальнено у працях зарубіжних авторів [1] та аналітиці Euractiv [2]. Незважаючи на значний науковий доробок, потребує додаткового вивчення питання системної інституціоналізації та формування єдиного інформаційно-облікового простору при переході від сімейної ферми до агрокластера, що і визначає спрямованість цієї статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток малих форм господарювання вже отримав ґрунтовне висвітлення в науковій літературі. Проте підходи до аналізу аграрного сектору все ще потребують більшої системності. У зв'язку з цим актуалізується необхідність подальших наукових досліджень, спрямованих на формування цілісного механізму інтеграції сімейних ферм у кооперативні та кластерні структури з урахуванням мінімізації трансакційних витрат і забезпечення економічної стійкості аграрних суб'єктів у воєнний та повоєнний періоди; поглиблення аналізу практичної імплементації положень законодавства у сфері сільськогосподарської кооперації в діяльність СОК та сімейних ферм; дослідження впливу трансакційних витрат на ефективність кооперативної взаємодії, формування доданої вартості у межах чинного податково-облікового регулювання; обґрунтування інституційних та організаційно-економічних умов розвитку кооперації малих агровиробників як важливого чинника підвищення їх конкурентоспроможності на ринку; а також дослідження взаємозв'язку між інституційними трансформаціями аграрного сектору, цифровізацією господарських процесів і впровадженням інноваційних

підходів до управління в контексті післявоєнного відновлення економіки України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення цілісної концепції переходу малих форм господарювання від індивідуалізованих до інтегрованих моделей функціонування в аграрному секторі. Дослідження спрямоване на обґрунтування етапності перетворення сімейних ферм на повноцінні бізнес-одиниці та ідентифікацію відмінностей у процесах їхньої легітимізації порівняно з СОК. Особлива увага приділяється формуванню інформаційно-аналітичного базису управління в межах агропродовольчих кластерів як інструменту зміцнення ринкових позицій дрібних товаровиробників у контексті трансформацій національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна парадигма розвитку аграрного сектору України визначається посиленням інституційної ролі малих форм господарювання, з-поміж яких сімейні ферми, фермерські господарства та СОК. Ці суб'єкти господарювання є стратегічно важливими для забезпечення продовольчої безпеки, стимулювання ринкової конкуренції та соціально-економічного відродження сільських територій, особливо в умовах воєнних викликів та розроблення стратегій повоєнної реконструкції держави [11]. Визначена значущість малих форм господарювання зумовлює необхідність наукового обґрунтування механізмів їхньої інтеграції у кооперативні та кластерні структури, що уможливорює підвищити ефективність виробничо-збутової діяльності через оптимізацію використання ресурсного потенціалу та суттєве зниження трансакційних витрат у межах господарських зв'язків. Створення відповідних інтегрованих об'єднань безпосередньо сприяє зміцненню економічної стійкості малих суб'єктів господарювання та зростанню частки доданої вартості в аграрних ланцюгах. Водночас у контексті адаптації до воєнних трансформацій національної економіки, процеси організаційно-економічної реструктуризації малих форм господарювання набувають пріоритетного значення. Саме кластерна модель виступає як ефективний

інструмент формування єдиного виробничо-логістичного простору, що гарантує життєздатність дрібних товаровиробників та посилює їхні конкурентні позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках [19]. Комплексний аналіз вищевикладених аспектів: від зростання інституційної ролі малих форм господарювання до їхньої кластеризації в умовах кризи, уможлиблює систематизувати базові принципи їх функціонування (табл. 1).

Відтак запропонована система принципів формує методологічне підґрунтя для розуміння організаційно-економічної поведінки малих аграрних виробників.

Таблиця 1

Система фундаментальних принципів функціонування малих форм господарювання в аграрній сфері*

Назва принципу	Змістове наповнення та спрямованість
Інтегративність	Передбачає консолідацію потенціалу малих виробників у межах кластерних та кооперативних утворень для генерування синергетичного ефекту.
Кооперація та партнерська взаємодія	Базується на розбудові сталих горизонтальних і вертикальних зв'язків на всіх етапах: від виробництва первинної сировини до реалізації готової продукції.
Економічна результативність	Орієнтує на максимізацію продуктивності, раціоналізацію використання ресурсів та мінімізацію трансакційних витрат у ланцюгах постачання.
Ринкова детермінація	Полягає у стратегічній орієнтації на актуальні потреби ринку, диверсифікації каналів збуту та формуванні стійких конкурентних переваг.
Адаптивність	Визначає здатність господарських одиниць зберігати функціональність в умовах економічної нестабільності, воєнних ризиків та інституційних змін.
Соціально-територіальна відповідальність	Відображає роль малих форм господарювання у забезпеченні зайнятості сільського населення, підтримці добробуту громад та збалансованому розвитку територій.
Генерація доданої вартості	Передбачає поглиблення участі виробників у ланцюгах створення вартості для підвищення рівня доходності та товарної конкурентоспроможності.
Еволюційна трансформація	Обґрунтовує необхідність безперервної реструктуризації організаційних моделей для зміцнення економічної життєздатності суб'єктів.

*Джерело: узагальнено авторами на основі [10], [11], [13] та [4]

Саме через їх реалізацію забезпечується високий рівень адаптивності до мінливого ринкового середовища, здатність до ефективної кооперації та поступове зміцнення ринкових позицій у структурі агропромислового

комплексу. Більше того, завдяки дотриманню цих принципів створення малих форм господарювання перестає бути простою реєстрацією документів і стає підґрунтям для розбудови повноцінного аграрного бізнесу, що перетворює сімейну ферму на самостійну бізнес-одиницю з чітко налагодженим обліком, внутрішнім контролем та стратегічним управлінням.

На етапі проєктування повноцінного агробізнесу визначальними чинниками довгострокової стійкості виступають стратегічне позиціонування суб'єкта малого підприємництва на ринку, обрання спеціалізації, формування інвестиційної моделі та ідентифікація джерел капіталізації. Зокрема, реалізація організаційно-правового алгоритму створення сімейної ферми забезпечує належне нормативне підґрунтя її функціонування. Послідовне проходження етапів підготовки установчої документації та державної реєстрації легітимізує діяльність господарства, трансформуючи його у повноцінний суб'єкт підприємництва з належною правосуб'єктністю. У цьому контексті стратегічного значення набувають такі аспекти:

- акумуляція ресурсного потенціалу (системна оцінка земельних, матеріально-технічних та інтелектуальних активів селянської родини уможливорює сформувати об'єкти бухгалтерського обліку та визначити межі операційної спроможності господарства);
- майнова відокремленість (перетворення особистого господарства у фермерське забезпечує чітке розмежування активів суб'єкта та власності його засновників, що є критичною умовою для побудови прозорої облікової системи);
- капіталізація та фінансова інтеграція (документальне оформлення статутного капіталу та відкриття банківських рахунків уможливорюють залучення зовнішніх інвестицій) [10].

Системне бачення етапів, що забезпечують перехід від приватної ініціативи до легітимної господарської одиниці, представлено у табл. 2.

Запропонований етапний підхід сприяє мінімізації ризиків на старті діяльності. Завершення процесу методологічної інституціоналізації є критично

важливим, оскільки наявність прозорості облікової політики та чіткого податкового статусу стає базовою вимогою для отримання грантів, участі в програмах державної підтримки або отримання пільгового кредитування. Наступним логічним етапом інституціоналізації, що впливає з формування облікової політики та вибору системи оподаткування, є розбудова інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління. Проте обмеженість ресурсів окремих сімейних ферм та їхня вразливість до ринкових змін зумовлюють об'єктивну необхідність переходу від індивідуального господарювання до колективної інтеграції.

Таблиця 2

Комплексний алгоритм інституціоналізації та організаційно-економічного становлення сімейної ферми*

Зміст організаційно-управлінських процедур	Документально-інформаційне забезпечення	Функціонально-господарський результат
<i>I. Проектування та установча підготовка</i>		
Концептуалізація бізнес-моделі, прийняття рішення про заснування та делегування управлінських повноважень керівнику.	Протокол (рішення) установчих зборів засновників; персональні документи засновників.	Визначення організаційно-правових параметрів та суб'єктного складу господарства.
Формування локального нормативного акта, що регулює статутний капітал та внутрішні відносини.	Статут сімейної ферми (нотаріально завірений).	Наявність правового фундаменту для регулювання внутрішньогосподарських зв'язків.
<i>II. Державна легітимізація та фіскальна реєстрація</i>		
Внесення відомостей до державних реєстрів для набуття статусу юридичної особи (або ФОП).	Заява про реєстрацію; статут; документи, що підтверджують права на земельні ділянки.	Офіційна правосуб'єктність; внесення до Єдиного державного реєстру (ЄДР).
Обрання оптимальної системи оподаткування (переважно IV групи єдиного податку) та реєстрація платником ПДВ.	Заява про обрання спрощеної системи; витяг з реєстру платників податків.	Встановлення пільгового фіскального режиму та ідентифікація в податковій системі.
<i>III. Формування фінансово-технічної інфраструктури</i>		
Створення офіційних реквізитів та відкриття банківських рахунків для розрахункових операцій.	Виписка з ЄДР; картка зі зразками підписів; договір банківського обслуговування.	Активізація доступу до фінансової системи та можливість залучення безготівкових платежів.

<i>IV. Методологічна інституціоналізація обліку</i>		
Розробка та затвердження внутрішнього регламенту ведення бухгалтерського обліку та контролю.	Наказ про облікову політику; графік документообороту; перелік робочих рахунків.	Створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень та звітності.
Ідентифікація та початкова оцінка біологічних активів і матеріальних ресурсів як внесків до капіталу.	Акти приймання-передачі майна; інвентарні описи; відомості оцінки активів.	Сформована структура статутного капіталу та об'єктна база бухгалтерського обліку.

**Джерело: узагальнено авторами*

Найбільш адаптованою моделлю такого об'єднання, що відповідає запитам малих виробників, є сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Наразі СОК виступають ефективним інструментом мінімізації трансакційних витрат. На відміну від класичних комерційних структур, вони мають некомерційну спрямованість і функціонують як сервісна інфраструктура для своїх членів, забезпечуючи їм спільний доступ до ресурсів та ринків збуту [8].

Водночас інтеграція малих виробників у межах кооперативу забезпечує:

- консолідацію ресурсів (об'єднання матеріальних та фінансових активів учасників для спільної закупівлі засобів виробництва та оптимізації логістики);
- оптимізацію збутової діяльності (формування товарних партій продукції, що дозволяє дрібним виробникам виходити на високомаржинальні ринки);
- економію на масштабах (зниження собівартості технологічних операцій за рахунок спільного використання техніки та сервісних послуг) [9].

Разом із тим, розбіжності у правовій природі індивідуальних ферм та колективних об'єднань детермінують суттєві відмінності у процедурах їхньої легітимізації та подальшого облікового супроводу (табл. 3).

Таблиця 3

**Порівняльна характеристика параметрів створення та легітимізації
сімейних фермерських господарств і СОК***

Критерій порівняння	Сімейна ферма	Обслуговуючий кооператив (СОК)
Інституційна модель	Приватно-сімейна форма власності	Колективна (соціально-економічна) форма
Суб'єктний склад	Фізичні особи (члени однієї родини)	Фізичні та юридичні особи (члени союзу)

Реєстраційний алгоритм	Стандартизована нормативна процедура	Ускладнена багатоетапна процедура
Фіскальний статус	Переважно IV група єдиного податку	Реєстр неприбуткових організацій
Складність документації	Обмежений пакет (статут, рішення)	Розширений пакет (регламенти, положення)
Управлінська ієрархія	Спрощена (одноосібне лідерство)	Формалізована (рада, правління, ревізор)
Обліковий фокус	Внутрішні операції домогосподарства	Розподіл спільних витрат та пайовий облік

**Джерело: узагальнено авторами*

Результати порівняльного аналізу свідчать, що перехід до кооперації суттєво підвищує вимоги до якості інформаційного забезпечення. Якщо в сімейній фермі рівень формалізації управлінських процесів залишається мінімальним, то в кооперативі формується багаторівнева система обліку. Вона передбачає специфічні процедури, з-поміж яких: ведення та індексація пайових внесків, пропорційний розподіл спільних витрат згідно з обсягом отриманих послуг, а також впровадження внутрішнього контролю за дотриманням економічної справедливості при розподілі загальних результатів діяльності. Відтак ускладнення документального забезпечення при створенні СОК є не адміністративною перешкодою, а необхідним інструментом прозорості, що створює основу для об'єднання малих агровиробників у цілісну конкурентоспроможну систему. Логічним завершенням розвитку малих форм господарювання та їх об'єднання у сервісні кооперативи є перехід на вищий рівень організації – агропродовольчі кластери. Така модель розвитку перетворює окремі господарства на узгоджену систему, що об'єднує виробничі, переробні, логістичні, фінансові та науково-освітні інституції [19]. У межах кластерної моделі сімейні ферми виступають базовими виробничими одиницями, тоді як СОК виконують роль стратегічних сполучних ланок, що забезпечують їхнє залучення у глобальні ланцюги створення вартості. Кластер, у свою чергу, формує цілісне інституційне середовище, де бухгалтерський облік еволюціонує з інструменту локальної фіксації операцій у міжсуб'єктну інформаційно-аналітичну систему.

Ключовими характеристиками такої системи в межах кластера є:

- інтегрована облікова інфраструктура, що забезпечує прозорість фінансових потоків та координацію діяльності учасників через єдиний інформаційний простір;
- багаторівневий контроль, що поєднує внутрішньогосподарський моніторинг окремих ферм із міжорганізаційним аудитом та гарантує підзвітність та раціональне використання спільних ресурсів;
- цифровізація управлінських процесів шляхом упровадження хмарних платформ та електронного документообороту для зниження трансакційних витрат і підвищення операційної ефективності аграрних суб'єктів.

Ефективність функціонування подібних інтегрованих структур безпосередньо корелює з якістю нормативно-правового та фіскального регулювання. Адаптація методології обліку та звітності до специфіки кластерної взаємодії уможливорює сформувати прозоре економічне середовище, де синергетичний ефект досягається за рахунок високого рівня довіри, автоматизації обміну даними та спільної стратегічної орієнтації на інноваційний розвиток аграрного сектору.

Висновки. Дослідження підтверджує, що сучасний розвиток аграрного сектору України базується на трансформації малих господарств у повноцінних учасників ринку. Ключовим чинником цього процесу є зміцнення ролі сімейних ферм і кооперативів через гнучкість, взаємодію та створення доданої вартості. Це дозволяє малим виробникам не лише адаптуватися до воєнних викликів, а й стати рушієм відновлення сільських територій.

Перетворення селянського домогосподарства на професійний агробізнес потребує чіткої послідовності дій: від обґрунтування ідеї та державної реєстрації до налагодження систем обліку й управління. Означений підхід створює підґрунтя для легальної діяльності, залучення інвестицій та отримання державної підтримки. Водночас обмеженість ресурсів окремих господарств ефективно долається через розвиток СОК, які мінімізують витрати та оптимізують збут продукції. Подальша перспектива малих форм

господарювання пов'язана з їхньою інтеграцією в агропродовольчі кластери. Така модель забезпечує узгоджену взаємодію між виробництвом, переробкою та логістикою, а також стимулює впровадження цифрових рішень в обліку та контролі. Це перетворює розрізнених виробників на цілісну конкурентоспроможну систему, здатну ефективно працювати на маржинальних ринках. Успішна реалізація цієї стратегії потребує подолання організаційних, фінансових та правових бар'єрів, а також активної підтримки з боку держави й розвитку регіонального партнерства. Отже, комплексний шлях розвитку – від сімейної ферми до кластера – може стати визначальним чинником побудови стійкої, інноваційної та соціально відповідальної аграрної економіки України.

Список використаних джерел

1. Alsos G. A., Carter S., Ljunggren E. The handbook of research on entrepreneurship in agriculture and rural development. *Cheltenham : Edward Elgar Publishing*, 2011. 336 p.
2. «E-agriculture» could save EU farmers time and money. URL:<http://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/eagriculture-could-save-eu-farmers-time-and-money/> (дата звернення : 01.03.2026).
3. Герасименко Т. В. Трансакційні витрати : сутність та динаміка в українській економіці. *Економічний вісник*. 2021. № 2. С. 60–67. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2021/2/EV20212_060-067.pdf (дата звернення : 02.03.2026).
4. Григор'єва Х. Законодавство про сільськогосподарську кооперацію : наслідки «корпоративної ін'єкції». *Аграрне право*. 2020. № 10. С. 73–77.
5. Долинська М. С. Правове становище фермерських господарств як суб'єктів агровиробництва : монографія. Львів : Галицька видавнича спілка, 2022. 176 с.
6. Князь С. В., Тютюнник С. В., Лега О. В., Салига О. С., Нечепоренко Д. А. Трансакційні витрати як фактор формування ціни, собівартості продукції та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Актуальні питання*

економічних наук. 2025. № 11. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15504229>.

7. Куцик П., Семів С., Полякова Ю. та ін. Стан, проблеми та пріоритети розвитку аграрної кооперації в Україні в контексті викликів сучасності. *Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики*. 2023. Т. 1 (48). С. 282–297.

8. Лега О. В., Яловега Л. В., Прийдак Т. Б. Створення і функціонування обслуговуючих кооперативів у молочній галузі : облік та нормативно-правове забезпечення. *Інноваційна економіка*. 2017. № 1–2. С. 160–169.

9. Лупенко Ю., Малік М., Шпикуляк О. Інституціональні проблеми сільгоспкооперативів в Україні. *Яке майбутнє сільськогосподарських кооперативів?: кол. монографія / за ред. В. Зіновчука*. Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 115–130.

10. Лупенко Ю., Шпикуляк О., Малік М., Ксенофонтowa К., Морозова А. Розвиток сімейних фермерських господарств в умовах воєнного часу та реалізації перспективи повоєнного відновлення України. *Аграрна економіка*. 2023. Т. 16. № 1–2. С. 9–22. URL: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.01-02.009>.

11. Малік М. Фермерські господарства як чинник розвитку сільських територій. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 2. С. 199–206. URL: <https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/33764.pdf>.

12. Могильний О. М., Юрій Т. П. Стан та перспективи розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні та ЄС : інноваційний підхід. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 77. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-20>.

13. Пантелеймоненко А., Гончаренко В. Наслідки непослідовності державної політики у сфері сільськогосподарської кооперації в Україні. *Яке майбутнє сільськогосподарських кооперативів?: кол. монографія / за ред. В. Зіновчука*. Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 130–139.

14. Покальчук М. Ю. Правові проблеми розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах європейської інтеграції. *Юридичний науковий електронний*

журнал. 2021. № 10. С. 340–342.

15. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17.07.1997 № 469. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 03.03.2026).

16. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21.07.2020 № 819. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 02.03.2026).

17. Чурилова Т. М. Правове регулювання діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2011. 202 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b6c544d3-600a-4477-b032-1ccf134703bc/content> (дата звернення : 01.03.2026).

18. Якименко-Терещенко Н. В., Єршова Н. Ю., Милова К. А. Напрямки удосконалення обліку та контролю трансакційних витрат при прийнятті управлінських рішень для підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 1 (124). С. 99–105. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2022/1_2022/19.pdf (дата звернення : 02.03.2026).

19. Яловега Л. В., Поповиченко А. С. Механізм кластерної реструктуризації фермерських господарств в умовах структурної трансформації аграрного сектору України. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 14. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16916799>.

20. Яловега Л. В., Тютюнник С. В., Єрмолаєва М. В. Правовий статус та податково-облікове регулювання участі членів фермерських господарств у розподілі прибутку : концептуальні підходи та практична імплементація. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. № 10. С. 591–603. URL: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-591-610>.